

Ключевые слова: право требования, имущество, имущественные права, объекты гражданских прав, гражданский оборот, замена сторон в обязательстве, уступка права требования.

Summary

The article «The Right of Demand as a Special Type of Property» deals with the analysis of the legal nature of the right of demand as a special type of property, focusing on the possibility of obligatory rights' of demand civil circulation.

Key words: the right of demand, property, property rights, the objects of civil rights, civil circulation, replacing parties in the obligation, cession of rights.

Отримано 14.10.2010

О. О. ГОРБАЧОВА

Оксана Олегівна Горбачова, аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

З огляду на проведення в Україні пенсійної реформи, виникла нагальна потреба у законодавчій регламентації та організації ефективного недержавного пенсійного забезпечення. У зв'язку з цим перед науковцями постало багато питань як загально правових, так і питань цивільного права як галузі юридичної науки. Зокрема, на даний час чітко не врегульовано проблеми: визначення правосуб'єктності недержавного пенсійного фонду (далі – НПФ) та його право-, дієздатності як її складових частин; статусу, повноваження адміністратора НПФ, компанії з управління активами НПФ та зберігача НПФ як осіб, через здійснення діяльності яких виникає та здійснюється правосуб'єктність та які є представниками НПФ у правовідносинах з вкладниками/учасниками НПФ.

Проблеми поняття та правосуб'єктності юридичної особи розглядалися багатьма науковцями, зокрема такими як: В. К. Андреев, В. В. Галов, С. А. Зінченко, В. К. Мамутов, Н. О. Саніахметова, Р. О. Халфіна, Є. О. Харитонов та іншими. У свою чергу питання представництва юридичними особами інтересів інших юридичних осіб розроблялись зокрема такими цивілістами, як І. О. Гелецькою, Ю. В. Віткою, С. Г. Керимовим та іншими. Але, ці поодинокі праці не вирішили поставлених питань, а ще більше загострили їх нагальність.

Мета даної наукової публікації полягає у висвітленні цивільно-правових питань поняття, особливостей право- та дієздатності недержавного пенсійного фонду, як частин його правосуб'єктності; представництва адміністратором НПФ, компанією з управління активами НПФ та зберігачем НПФ як належними та повноважними особами від імені/на користь НПФ.

На початку ХХ століття П. І. Стучка обстоював думку про тісний взаємозв'язок загального поняття особи, її правоздатності, понять юридичної особи та суб'єкта права¹. У свою чергу О. Безбабіна ставить під сумнів тотожність понять правосуб'єктність юридичної особи та її правоздатність².

О. О. Красавчиков висловлював думку, що правосуб'єктність виступає мірою здатності осіб до прийняття участі в певних цивільних правовідносинах³. Н. С. Кузнецова зі свого боку розглядає лише правоздатність юридичної особи, але в роботах аналізується також дієздатність такої особи⁴. Крім того, зокрема В. М. Кравчуком та Г. Федіяком підтримується думка про віднесення до складових частин правосуб'єктності правоздатності, дієздатності і деліктоздатності юридичних осіб⁵. Також В. Д. Фролов вирізняє як складові правосуб'єктності правочиноздатність — здатність здійснювати правочини; деліктоздатність — здатність нести відповідальність за правопорушення; бізнесдієздатність — здатність займатися підприємницькою діяльністю юридичної особи⁶.

Але, не зважаючи на вищенаведені наукові доробки, більшість науковців погоджуються в тому, що поняття правосуб'єктності базується на двох основних поняттях: правоздатність та дієздатність⁷.

Отже, цивільна правосуб'єктність юридичної особи – це її здатність бути суб'єктом цивільних відносин та складається з цивільної правоздатності (ст. 91 ЦКУ)⁸ та цивільної дієздатності⁹ (ст. 92 ЦКУ) цієї особи¹⁰.

Цивільна правоздатність юридичної особи — це її здатність мати цивільні права і обов'язки, яка виникає з моменту створення юридичної особи і припиняється з дня внесення запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб запису про припинення її діяльності¹¹.

У цивілістичній науці розрізняють загальну, спеціальну та галузеву правоздатність.

На сьогодні в цивільному праві України виникають передумови до відмови від спеціальної правоздатності юридичної особи, яка закріплювалась ст. 26 ЦК УРСР, тобто юридична особа має лише ті права та

обов'язки, що визначені їй установчим документом. Зокрема, у законодавствах багатьох країн колишнього радянського союзу закріплюються положення про наділення юридичної особи тим самим колом прав та обов'язків, що має фізична особа за винятком тих, що належать їй як людині¹². Це загальна або універсальна правоздатність. Багатьма дослідниками така еволюція сприймається як позитивна, оскільки при укладанні договорів, здійсненні мети юридичної особи та здійсненні визначених видів діяльності, не будуть порушуватись межі правоздатності встановлені статутом юридичної особи. У зв'язку з тим, що зміст ст. 91 ЦКУ, на думку деяких науковців, є неоднозначним, поміж цивілістів виникає дві протилежні точки зору на правоздатність юридичної особи та її прояви: а) у статуті юридичної особи не закріплено вичерпний перелік дозволених видів її діяльності, а отже вона може займатись більшим ніж зазначено колом видами діяльності та, як наслідок, може укладати будь-які договори; б) у статуті закріплено вичерпний перелік дозволених видів діяльності юридичної особи, тобто правоздатність юридичної особи обмежена – є спеціальною правоздатністю, а отже, договори укладаються лише відповідно до дозволеної діяльності. О. Безбабіно пропонується «...визначити у ст. 91, що юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки, як і фізична особа, за винятком випадків, передбачених законом. Адже певні обмеження мають бути обов'язково встановлені стосовно державних підприємств, які діють в публічних інтересах та які мають бути обмежені, наприклад, в частині розпорядження своїм майном»¹³.

Г. Ф. Шершеневич у своїй праці підкреслював, що правоздатність юридичної особи повинна бути визнана спеціальною, тобто юридична особа може бути учасником лише тих правовідносин, які виникають лише з тією ж метою (ціллю) що й дана юридична особа¹⁴.

Необхідно вказати й на те, що універсальність правоздатності юридичної особи за чинним законодавством, що впливає зі змісту ст.ст. 91, 94 ЦКУ, містить не тільки майнові права, а й немайнові права юридичної особи, такі як право на недоторканність її ділової репутації, на таємницю кореспонденції, на інформацію та інші особисті немайнові права (в тому числі права на найменування, виробничу марку, знаки для товарів і послуг, честь, гідність), які можуть їй належати як суб'єкту цивільних правовідносин. При цьому юридична особа має рівні права щодо захисту своїх майнових та немайнових прав¹⁵. Це підтверджується також п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України № 7 від 28.09.90 «Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності і ділової репутації громадян та організацій», а саме, що у випадках поширення відомостей, що принижують репутацію організації, остання, якщо вона є юридичною особою, має право звернутися до суду з вимогами про їх спростування, незалежно від того, якою особою (фізичною чи юридичною) поширено ці відомості¹⁶. Крім того, цивільна правоздатність юридичної особи може бути обмежена лише за рішенням суду¹⁷.

Але, на думку деяких науковців, правоздатність юридичної особи не є виключно універсальною, оскільки така правоздатність обмежена, а саме п. 3 ст. 91 ЦКУ зазначає, що юридична особа може здійснювати окремі види діяльності, перелік яких встановлюється законом, після одержання нею спеціального дозволу (ліцензії). З такою точкою зору не можливо погодитись, оскільки даний пункт не обмежує дозволених для юридичної особи види діяльності, а лише закріплює можливість здійснення юридичною особою ліцензованих видів діяльності. Зазначені види діяльності можуть здійснюватись як особами з універсальною правоздатністю, так і особами з спеціальною правоздатністю.

На думку В. Г. Сокурєнко та А. Н. Савицької, правоздатність юридичної особи є динамічним явищем, оскільки саме через прояв правоздатності юридична особа є активним суспільним учасником, а отже нести повний спектр прав та обов'язків¹⁸.

Цивільна дієздатність юридичної особи — це її здатність набувати власними діями цивільні права і брати на себе цивільні обов'язки та виконувати їх¹⁹.

На думку О. Безбабіної, поняття дієздатності в ЦКУ 2003 р. визначене тільки стосовно фізичних осіб²⁰. Не можна погодитись з такою думкою, навіть з огляду на те, що багатьма науковцями висловлюється думка, що оскільки стосовно юридичних осіб поняття правоздатності та дієздатності завжди існують нерозривно – наявність правоздатності в організації означає одночасно, що вона володіє також і дієздатністю²¹. Одночасний збіг наявності у юридичної особи вищезазначених понять не є достатньою підставою для вищезазначених висновків. Поняття правоздатності та дієздатності є самостійним та, як зазначено, у сукупності складають категорію правосуб'єктності. З вищевказаного можна зробити висновок, що часто з реєстрацією юридична особа набуває відразу повну правосуб'єктність. Але в певних випадках виникнення дієздатності залежить від організаційно-правової форми підприємства, формування та початку діяльності керівних органів та інше. Крім того, на думку О. Безбабіної,²² виникнення дієздатності підприємства визначається сукупністю таких обставин як належне правове оформлення правовідносин роботодавця з керівником виконавчого органу та фактичний початок виконання ним цієї функції, тобто є похідним від них. Дана позиція є спірною, оскільки виникнення дієздатності є наслідком здійснення діяльності його керівного органу та, як наслідок, його керівника як повноваженої особи юридичної особи, а не навпаки.

Даний науковець, аргументуючи тим, що «...виникнення останньої [дієздатності – від автора.] можливе лише у легітимного суб'єкта господарювання», погоджується «...з позицією тих авторів, які розглядають правосуб'єктність як єдність право- і дієздатності, але із застереженням, що виникає вона одночасно з дієздатністю підприємства, тобто з моменту утворення (появи) його функціонуючого виконавчого органу (керівника), без котрого підприємство нездатне стати учасником правовідносин ні у сфері праці, ні у господарюванні (підприємстві) тощо»²³.

Юридична особа здійснює свою правоздатність/дієздатність через діяльність своїх органів, які діють на підставі установчих документів, закону та інших нормативних документів, а також через осіб, що діють від імені даної юридичної особи. Перелік таких осіб, їх компетенцію та склад закріплено залежно від виду юридичної особи законодавством.

Керівний орган юридичної особи при виконанні своєї діяльності своїми діями виявляє волю юридичної особи, а отже набуває прав та створює обов'язки для юридичної особи.

Відповідно до ч. 3 ст. 92 ЦКУ орган або особа, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, зобов'язана діяти в інтересах юридичної особи, добросовісно і розумно та не перевищувати своїх повноважень.

Для реалізації правосуб'єктності юридичної особи важливе значення має її місцезнаходження. У ЦКУ 2003 р. до внесення змін у 2005 р. зазначалося, що місцезнаходження юридичної особи визначається місцем її державної реєстрації, якщо інше не встановлене законом. Місцезнаходження юридичної особи вказується в її установчих документах. На противагу зазначеному, чинним законодавством місцезнаходженням юридичної особи визнається адреса органу або особи, які відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступають від її імені (ст. 93 ЦКУ).

Пропонуємо, з огляду на вищезазначене, розглянути питання правосуб'єктності недержавного пенсійного фонду. НПФ, відповідно до норм цивільного законодавства, що регулює питання недержавного пенсійного забезпечення, наділено спеціальною правосуб'єктністю, зокрема правоздатністю, яка окреслена цілями та видом діяльності НПФ. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» метою діяльності НПФ є накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснення пенсійних виплат учасникам зазначеного фонду²⁴.

На думку Ю. В. Вітки, «...правильніше говорити про мету, що полягає в накопиченні пенсійних активів та здійсненні пенсійних виплат учасникам НПФ на підставах і в порядку, встановлених законом»²⁵. З даною точкою зору важко погодитись, оскільки пенсійні активи все ж є сукупністю пенсійних внесків та інвестиційного доходу або збитку від їх розміщення на фінансовому ринку, а отже, термін накопичення можливо застосовувати лише стосовно пенсійних внесків та можливого інвестиційного доходу, але не інвестиційного збитку. Тому визначення, надане Законом України про недержавне пенсійне забезпечення, є більш правильним.

Основними рисами правоздатності НПФ є:

правоздатність НПФ виникає після державної реєстрації НПФ як юридичної особи та припиняється при внесенні до державного реєстру юридичних осіб відмітки про припинення діяльності НПФ;

обмеження видів можливої діяльності НПФ – надання послуг з недержавного пенсійного забезпечення, та заборона інших видів діяльності, особливо підприємницької;

спеціальна правоздатність НПФ проявляється в набутих під час здійснення мети і виду діяльності правах та цивільних обов'язках та інше.

Як впливає з вищенаведеного, діяльність юридичної особи реалізується через дії її органів.

Виникнення дієздатності НПФ відбувається в декілька етапів²⁶:

– часткова дієздатність НПФ виникає з моменту формування та початку діяльності керівного органу – ради НПФ, а отже, з набуття, внаслідок діяльності ради, недержавним пенсійним фондом певних цивільних прав та обов'язків, але які не відповідають безпосередньому виду діяльності НПФ – надання послуг з недержавного пенсійного забезпечення;

– неповна дієздатність, на думку Ю. В. Вітки, виникає з моменту внесення запису про НПФ саме до державного реєстру фінансових установ. З даним положенням не можливо не погодитись, оскільки за своєю характеристикою НПФ є юридичною особою, що надає фінансові послуги, а тому саме з моменту визнання його фінансовою установою, НПФ має можливість вчиняти більш широке коло дій задля досягнення мети своєї діяльності;

– повна цивільна дієздатність НПФ виникає з наданням повноважень з недержавного пенсійного забезпечення особам, через діяльність яких буде набуватись та реалізовуватись в повній мірі дієздатність НПФ – адміністратору НПФ, компанії з управління активами НПФ та зберігачеві НПФ.

Останнє є особливою рисою правосуб'єктності (як поєднання правоздатності та дієздатності) НПФ, а саме через діяльність: адміністратора НПФ щодо адміністрування НПФ (у ст. 21 Закону України про недержавне пенсійне забезпечення наведено перелік необхідних для цього дій), компанії з управління активами щодо управління пенсійними активами, що складаються з пенсійних внесків та інвестиційного доходу від їх розміщення на фінансовому ринку (ст. 38 Закону України про недержавне пенсійне забезпечення закріплено обов'язки до особи, що провадить діяльність з управління активами НПФ), зберігача щодо надання послуг, викладених у ст. 44 Закону України про недержавне пенсійне забезпечення.

Відповідно до змісту ст. 14 Закону України про недержавне пенсійне забезпечення ради НПФ здійснює лише координаційні функції, у той час як вищезазначені юридичні особи – адміністратор НПФ, компанія з управління активами НПФ та зберігач НПФ є активними особами, через діяльність яких виконується мета НПФ – накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснення пенсійних виплат учасникам НПФ та відповідної до неї діяльності. Отже, можна зробити висновок, що дані юридичні особи виступають представниками НПФ на ринку недержавного пенсійного забезпечення.

Питання здійснення представництва розглядалися багатьма дослідниками. Зокрема, І. О. Гелецькою²⁷, С. Г. Керимовим²⁸, Ю. В. Віткою, Л. І. Шаповал, І. А. Павлуником, Г. З. Лазько, І. Ю. Домановою та іншими розглядалися питання добровільного представництва у цивільному праві, але проблеми правосуб'єктності юридичної особи, особливо питання представництво юридичною особою іншої юридичної особи розглядалось не достатньо.

У відносинах між НПФ та юридичними особами, що виступають представниками НПФ у відносинах з недержавного пенсійного забезпечення. Саме з такої точки зору необхідно розглянути дані відносини між НПФ та вищезазначеними юридичними особами. Такої ж думки дотримується також зокрема Ю. В. Вітка.

На думку даного дослідника, можна виокремити такі особливості реалізації правосуб'єктності НПФ через інших юридичних осіб:

1) реалізація правосуб'єктності НПФ через адміністратора й особу, що здійснює управління активами, відбувається на підставі укладених договорів;

2) адміністратор та особа, що здійснює управління активами, є правосуб'єктними юридичними особами, що реалізують правосуб'єктність НПФ, а також реалізують власну правосуб'єктність через органи управління;

3) забезпечення реалізації правосуб'єктності НПФ через адміністратора й особу, що здійснює управління активами, здійснює зберігач шляхом вчинення за їхніми розпорядженнями відповідних банківських правочинів;

4) НПФ не здатний через власні органи управління набувати і здійснювати цивільні права й обов'язки, які відповідно до закону він набуває і здійснює через адміністратора та особу, що здійснює управління активами»²⁹.

Проведений аналіз наукових розробок питань правосуб'єктності та представництва НПФ окремими юридичними особами свідчить про те, що цивілісти не дійшли остаточного висновку щодо приналежності правосуб'єктності юридичної особи, зокрема НПФ, до загальної чи спеціальної правосуб'єктності; проблема встановлення правової природи право- та дієздатності недержавного пенсійного фонду достатньо не опрацьована; особливі риси правосуб'єктності НПФ надають аргументовані підстави для віднесення її до спеціальної правосуб'єктності юридичної особи; правоздатність НПФ виникає після реєстрації НПФ як юридичної особи, у той час як дієздатність НПФ виникає після реєстрації НПФ у державному реєстрі фінансових установ; повнота дієздатності НПФ збільшується від часткової до повної відповідно до етапів організації та здійснення НПФ своєї статутної діяльності.

¹ Стучка П. И. Курс советского гражданского права. II. Общая часть гражданского права. – М.: Издательство коммунистической академии, 1929. – 376 с.

² Безбабіна О. Поняття та правосуб'єктність юридичних осіб як суб'єктів підприємницької діяльності // Юридичний журнал. – 2009. – № 9 // <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2386>

³ Красавчиков О. А. Категории науки гражданского права. Избранные труды: В 2 т. – Т. 2. – М.: Статут, 2005. – 494 с.

⁴ Цивільне право України: Підручник: У 2 кн. / О. В. Дзера (кер. авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін.; За ред. О. В. Кузнецової. – 2-е вид., допов. і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – Кн. 1. – 736 с.

⁵ Кравчук В. М. Соціально-правова природа юридичної особи: Автореф. дис. ... канд. юр. наук. 12.00.03 / Львівський національний університет ім. І. Франка. – Львів, 2000. – 16 с; Федуняк Г. Межі здійснення правосуб'єктності юридичними особами України за кордоном (приватно-правовий аспект) // Право України. – 2003. – № 12. – С. 127-129.

⁶ Фролов В. Д. Правочиноздатність юридичної особи та її здійснення за цивільним законодавством України (цивілістичний аспект): Автореф. дис. ... канд. юр. наук. 12.00.03 / Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2004. – 20 с.

⁷ Венедиктов А. В. Государственная социалистическая собственность. – М. – Л., 1948. – 834 с; Гражданское право. В 2 томах. Т. I: Учебник / Под ред. Ю. К. Толстого, А. П. Сергеева. 6-е изд., перераб. и доп. – М.: ООО «ТК Велби», 2002. – 776 с; Гражданское право. В 2 томах. Т. I: Учебник / Под ред. Ю. К. Толстого, А. П. Сергеева. 6-е изд., перераб. и доп. – М.: ООО «ТК Велби», 2002. – 776 с; Гражданское право. В 2 томах. Т. I: Учебник / Отв. ред. проф. Е. А. Суханов. – М.: Издательство БЕК, 2000. – 785 с.

⁸ Цивільний кодекс України: Офіц. Видання. – К.: Концерн «Видавничий Дім «ІнЮре», 2004. – 472 с.

⁹ Там само..

¹⁰ Цивільне та сімейне право України: Навчально-практичний посібник. Видання друге, перероблене та доповнене / За ред. Є. О. Харитоновна, А. І. Дрішлюка, – Х.: ТОВ «Одісей», 2003. – 640 с.

¹¹ Цивільний кодекс України: Офіц. Видання. – К.: Концерн «Видавничий Дім «ІнЮре», 2004. – 472 с.

¹² Там само.

¹³ Безбабіна О. Вказана праця.

¹⁴ Шершеневич Г. Ф. Курс гражданского права.— Тула: Автограф, 2001. – 719 с.

¹⁵ Цивільний кодекс України: Офіц. Видання. – К.: Концерн «Видавничий Дім «ІнЮре», 2004. – 472 с.

¹⁶ Постанова Пленуму Верховного суду України від 28.09.90 від № 7// <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0007700-90>

¹⁷ Цивільний кодекс України: Офіц. Видання. – К.: Концерн «Видавничий Дім «ІнЮре», 2004. – 472 с.

¹⁸ Сокурченко В. Г., Савицкая А. Н. Право. Свобода. Равенство. – Львов: Изд-во при Львов. ун-те. – 1981. – 232 с.

¹⁹ Алексеев С. С. Право: азбука – теория – философия. Опыт комплексного исследования. – М.: 1999. – 712 с.

²⁰ Безбабіна О. Вказана праця.

²¹ Цивільне право України: Підручник / С.О. Харитонов, Н. О. Санахметова. – К.: Істина, 2003. –

²² Безбабіна О. Вказана праця.

²³ Там само.

²⁴ Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV Про недержавне пенсійне забезпечення// <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1057-15>

²⁵ Вітка Ю. В. Дис. ... канд. юр. наук. 12.00.03 / Національний університет «Києво-Могилянська академія». – К., 2008. – 252 с.

²⁶ Там само.

²⁷ Гелецька І. О. Правове регулювання відносин представництва у цивільному праві: Автореф. дис. ... канд. юр. наук. 12.00.03 / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України. – К., 2005. – 24 с.

²⁸ Керимов С. Г. Представництво за законом в цивільному праві України: Автореф. дис. ... канд. юр. наук. 12.00.03 / Науково-дослідний інститут приватного права та підприємництва Академії правових наук України. – К., 2006. – 19 с.

²⁹ Вітка Ю. В. Вказана праця.

Резюме

Автор розглядає поняття, особливості право- та дієздатності недержавного пенсійного фонду, як частин його правосуб'єктності; представництва адміністратором НПФ, компанією з управління активами НПФ та зберігачем НПФ як належними та повноважними особами від імені/на користь НПФ. У статті аналізуються законодавче регулювання та наукова розробленість вищезазначених питань.

Ключові слова: недержавний пенсійний фонд, правосуб'єктність НПФ, правоздатність та дієздатність НПФ, представництво.

Резюме

Автор рассматривает понятия, особенности право- и дееспособности негосударственного пенсионного фонда, как составляющих частей его правосубъектности; представительство администратором НПФ, компанией по управлению активами НПФ и хранителем НПФ как надлежащими и полномочными лицами от имени/в пользу НПФ. В статье анализируются законодательное регулирование и научная разработанность вышеуказанных вопросов.

Ключевые слова: негосударственный пенсионный фонд, правосубъектность НПФ, правоспособность и дееспособность НПФ, представительство.

Summary

The author examines the concepts, especially the legal capacity of non-state pension fund, as constituent parts of his personality, the administrator of NPF, an asset management company and custodian of NPF as appropriate and authorized persons on behalf of / in favor of the NPF. The article analyzes the legal regulation of scientific and developed of the above issues.

Key words: non-state pension fund, NPF personality, legal capacity and capability of NPF, representation.

Отримано 20.08.2010

І. М. ДУДКА

Іван Миколайович Дудка, здобувач Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У Посланні Президента України до Верховної Ради України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки» від 30.04.2002 р. підкреслюється, що чітка і пріоритетна орієнтація України на інтеграцію в Європейський Союз, набуття статусу спочатку асоційованого, а згодом повноправного членства в ньому має розглядатися як основа стратегії економічного та соціального розвитку нашої держави на наступні десять років і більш віддалену перспективу. Серед стратегічних пріоритетів економічного та соціального розвитку України вказаний документ називає, зокрема, створення передумов для набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі; забезпечення сталого економічного зростання; утвердження інноваційної моделі розвитку; соціальну переорієнтацію економічної політики¹.

Важливо підкреслити, що нова стратегія економічного та соціального розвитку передбачає формування інституційного середовища, яке б стимулювало, з одного боку, підприємницьку активність, економічне зростання на основі структурно-інноваційних перетворень, утвердження сучасної соціальної інфраструктури, механізмів соціально-ринкової економіки, а з іншого – подолання нагромадження суперечностей між економікою та суспільством. Йдеться про здійснення послідовної політики глибокої демократизації еко-